

SKUPŠČINA OBČINE AJDOVŠČINA

Na podlagi 18. in 19. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81), 74. in 261. člena Statuta občine Ajdovščina (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 9/78), 2. člena Statuta Kulturne skupnosti Ajdovščina (23. 2. 1982), sta Skupščina občine Ajdovščina na zasedanju zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbeno-političnega zbora, dne 26. decembra 1986 in Skupščina Kulturne skupnosti občine Ajdovščina na zasedanju zbora uporabnikov in izbora izvajalcev dne 18. februarja 1987 sprejeli

ODLOK

O RAZGLASITVI KULTURNIH IN ZGODOVINSKIH SPOMENIKOV TER NARAVNIH ZNAMENITOSTI NA OBMOČJU OBČINE AJDOVŠČINA

1. člen

Z namenom, da bi trajno zagotovili ohranitev in posebno družbeno varstvo kulturnih vrednot, se deli nepremičnine kulturne dediščine na območju občine Ajdovščina, ki imajo posebno kulturno, znanstveno-zgodovinsko ali estetsko vrednost, razglasijo za kulturne in zgodovinske spomenike.

2. člen

Kulturni in zgodovinski spomeniki so arheološka naselbina in zgodovinska območja ter arheološki umetnostni in arhitekturni, etnološki, zgodovinski in tehnični nepremični spomeniki.

Naravne znamenitosti so območja naravnih znamenitosti, naravni spomeniki in določene rastlinske posebnosti.

3. člen

Kot območja naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov se razglasijo:

1. Ajdovščina – stari mestni jedri Ajdovščine in Šturij
2. Goče – urbano jedro
3. Hrušica – območje z arheološkimi ostalinami in domačijo Podkraj št. 101
4. Hubelj – območje izvirov in fužine
5. Šmarje – urbano jedro

6. Tabor nad Črničami – območje z arheološkimi ostalinami, Taborom in sotesko Konjščak
7. Vipava – območje jedra s spomeniki in znamenitostmi
8. Vipavski Križ – naselje

4. člen

Kot arheološki spomeniki in območja se razglasijo:

1. Ajdovščina – Gradišče (prazgodovinsko gradišče)
2. Ajdovščina – Nemškarica (zgodnje srednjeveško grobišče)
3. Batuje – Sv. Jurij (zgodnje srednjeveško gradišče)
4. Col – Rihemberk in Šturmanik (antični utrdbi)
5. Col – območje vasi in Šance (antična naselbina in utrdba)
6. Gojače – Kozmac z Morlekom (prazgodovinsko gradišče, zgodnje srednjeveško gradišče in cerkev)
7. Lokavec – Gradec in Kovačevšče (prazgodovinska naselbina)
8. Lokavec – Sv. Lovrene in Britof (antična naselbina in zgodnje srednjeveško gradišče)
9. Planina – Gradišče Sv. Pavel (prazgodovinska in antična utrjena naselbina)
10. Podnanos – Gradišče nad Hraščami (prazgodovinska in antična utrjena naselbina)
11. Sanabor – Gradišče in Sv. Pavel (prazgodovinska inantična naselbina in grobišče)
12. Slokarji – Gradišče (prazgodovinsko gradišče)
13. Šmarje – Sv. Tibot in Zavrh (antična utrdba)
14. Vrtovin – Sv. Pavel (prazgodovinsko, antično in zgodnje srednjeveško gradišče)

5. člen

Kot etnološki spomeniki se razglasijo:

1. Batuje – domačija št. 17
2. Brje – stavbni niz št. 42-44
3. Črniče – domačija z mlinom
4. Dobravlje – domačija št. 69 in 70
5. Dolenje – domačija št. 8 in 11
6. Gojače – domačija št. 66
7. Gradišče pri Vipavi – domačija št. 10
8. Kovk – domačija št. 29
9. Lokavec – domačija št. 183

10. Lozice – domačija št. 7
11. Lože – znamenje pred vasjo
12. Planina – domačija št. 61
13. Podgrič – znamenje
14. Podraga – domačija št. 51 (s tiso na dvorišču)
15. Podraga – znamenje (kamniti križ)
16. Predmeja – znamenje (svetilni steber)
17. Skrilje – domačija št. 28 s kapelico
18. Velike Žablje – domačija št. 71
19. Vrtovin – domačija št. 84
20. Vrhpolje – Petrov pil
21. Vipava – znamenje Sv. Roka

6. člen

Kot umetnostni in arhitekturni spomeniki ter območja se razglasijo:

1. Batuje – ž. c. sv. Ane
2. Col – graščina Trilek
3. Črniče – ž. c. sv. Vida
4. Dobravlje – p. c. sv. Petra
5. Erzelj – proti-turški tabor s cerkvama
6. Goče – p. c. Device Marije Snežne
7. Log pri Vipavi – p. c. Device Marije Tolažnice
8. Lozice – ž. c. sv. Frančiška s kapelo Božjega groba
9. Lože – grad
10. Planina – ž. c. sv. Kancijana
11. Podbrje – kompleks gradu Roženek, graščina Schiwitzhofen in p. c. sv. Kozma in Damijana
12. Podnanos – ž. c. sv. Vida
13. Podnanos – Zaičji grad (pri »Tavčarjevih«)
14. Ravne – p. c. sv. Janeza in Pavla
15. Slap – ž. c. sv. Matije, graščinski in samostanski kompleks
16. Velike Žablje – graščina
17. Vrhpolje – p. c. sv. Križa
18. Vrtovin – p. c. Device Marije
19. Zemono – letni dvorec
20. Žapuže – p. c. sv. Martina

7. člen

Kot tehniški spomeniki se razglasijo:

1. Gaberje – enoločni kamniti most
2. Podbreg – žaga ob potoku Močilnik
3. Podnanos – enoločni kamniti most na Pasjem repu
4. Podnanos – kamnita mostova na Močilniku
5. Slap – enoločni kamniti most

8. člen

Kot zgodovinski spomeniki se razglasijo:

- a) Vojaška pokopališča iz 1. svetovne vojne
  1. Ajdovščina – vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne
  2. Črniče – vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne
  3. Podnanos – vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne
  4. Vipava – vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne
  5. Vipavski Križ – vojaško pokopališče iz 1. svetovne vojne

b) Spomeniki NOB

1. Duplje – spomenik padlim borcem
2. Podnanos – spomenik padlim krajanom in Janku Premrlu-Vojku
3. Vrhpolje – kostanji fašističnega zločina

9. člen

Kot naravne znamenitosti in območja se razglasijo:

1. Golaki in Smrekova draga – botanična lokaliteta, mrazišče in gozdni rezervat
2. Kovk – okamenine trdoživnjakov
3. Ledeniki na Nanosu – Veliki trški ledenik, Slapenski ledenik, Tri brezna v Jamcah, Mali trški ledenik s Slapenskim breznom
4. Južni in zahodni obronki Nanosa – krajinski park
5. Otlica – naravno okno pod vasjo
6. Predmeja – ledenica na Dolu
7. Selovec v Trnovskem gozdu – okamenine trdoživnjakov
8. Sinji vrh – škraplje ob cesti
9. Smrečje v Trnovskem gozdu – mrazišče
10. Strmadna na Nanosu – stopnjasto brezno in kotlički z brezni
11. Južni obronki Trnovskega gozda – krajinski park

10. člen

Natančne oznake kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti, razglašeni s tem odlokom, navedbe lastnikov spomenikov, oz. imetnikov pravice upravljanja, lastnosti, ki utemeljujejo razglasitev, režim varstva, posamezne omejitve in prepovedi ter razvojne usmeritve so navedene v Strokovnih osnovah za razglasitev nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica za Novi Gorici, ki so sestavni del tega odloka in jih hranijo: Komite za gospodarstvo in planiranje in Komite za državne dejavnosti in občo upravo občine Ajdovščina.

11. člen

Skupščina občine mora preprečevati posege, s katerimi bi se utegnili spremeniti v tem odloku opredeljeno lastnost spomenika oz. naravne znamenitosti. Za vsak predviden poseg ali raziskavo na tem območju morata pristojna upravna organa za kulturo ter urejanje prostora in varstvo okolja pridobiti mnenje Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Nova Gorica.

12. člen

V sistemu družbenega planiranja Skupščine občine Ajdovščina določa in uveljavlja politiko varovanja kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter opredeljuje svoje pravice in obveznosti v skladu s tem odlokom.

13. člen

Strokovne naloge v zvezi z varstvom spomenikov opravlja Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine.

ne dediščine NOB (Zavod).

Za nepremično varstveno režim: Varstveni režim – varovanje spomenikov in izvornosti in izvirnosti varstva in po riranju spomenikov – kakršenkoli pogoji, ki j Varstveni režim – varovanje spomenikov, dejavnost v spomeniškim za vsak poseg Zavoda.

Za arheološki režim: Varstveni režim – varovanje v okrnjeni in kakršenkoli in pogoji, ki Varstveni režim – varovanje v sestavin, predhodna kega spomenikov meznih nepremičnih zavoda.

Za podzemne znamenitosti (žim, ki prepovedi, ki poškodovate tvorbe (izvajati zen ali brezna, spreminjati okolici, na odlagati te brezna ali ronesnažilo, onesnažitev, loviti in na znanstvene prepovedi v jame in b povzročati jame ali br obiskovati turistični o ne.

ne dediščine Nova Gorica (v nadaljnjem besedilu: Zavod).

14. člen

Za nepremične kulturne spomenike veljata varstvena režima:

- Varstveni režim I. stopnje, ki določa:
  - varovanje spomenika v celoti, neokrnjenosti in izvirnosti,
  - dovoljena dejavnost mora služiti potrebam varstva in po potrebi konserviranju in restavriranju spomenika,
  - kakršenkoli poseg je mogoč le z dovoljenjem in pogoji, ki jih predpiše pristojni Zavod.
- Varstveni režim II. stopnje, ki določa:
  - varovanje spomenika v avtentični pričevalnosti,
  - dejavnost v okviru spomenika mora biti s spomeniškim značajem le-tega,
  - za vsak poseg je potrebno soglasje pristojnega Zavoda.

15. člen

Za arheološke spomenike veljata varstvena režima:

- Varstveni režim I. stopnje, ki določa:
  - varovanje vseh spomeniških sestavin v neokrnjeni in izvorni obliki,
  - kakršenkoli poseg je mogoč le z dovoljenjem in pogoji, ki jih predpiše Zavod.
- Varstveni režim II. stopnje, ki določa:
  - varovanje vseh pomembnejših spomeniških sestavin,
  - predhodna sistematična raziskava arheološkega spomenika in po potrebi ohranitev posameznih nepremičnih sestavin,
  - za vsak poseg je potrebno soglasje pristojnega zavoda.

16. člen

Za podzemelske geomorfološke naravne znamenitosti (jame, brezna) velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- poškodovati, uničevati ali odstranjevati geste tvorbe (npr. kapnike) v jamah in breznih,
- izvajati zemeljska dela v ožjem območju jame ali brezna,
- spreminjati vegetacijsko odejo v neposredni okolici, na površju kraških jam in brezen,
- odlagati tekoče ali trde odpadke v jame in brezna ali na površje oz. širše območje, kar bi onesnažilo naravno znamenitost,
- onesnažitev vode, ki ponikuje v jame,
- loviti in nabirati jamsko floro in favno v neznanstvene namene,
- prepovedane so vse vrste gradenj ob vhodih v jame in brezna,
- povzročati vibracije ali eksplozije v bližini jame ali brezna,
- obiskovati jame ali brezna, ki niso urejena za turistični ogled, če gre za neznanstvene namene.

17. člen

Za površinske geomorfološke naravne znamenitosti velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- vsa gradbena dela (gradnja cest, infrastrukturnih naprav ali drugih objektov), odkopavanje ali zasipanje terena na ožjem območju znamenitosti,
- postavljanje ali polaganje površinskih energetskih vodov na ožjem območju znamenitosti,
- kopanje ali gospodarsko izkoriščanje rudnin na ožjem območju in širšem območju znamenitosti,
- odlaganje vseh vrst odpadkov na ožjem in širšem območju znamenitosti,
- povzročanje vibracij ali eksplozij na ožjem in širšem območju znamenitosti,
- postavljanje reklamnih ali drugih tabel, znamenj ali svetlobnih napisov, zakrivanje značilnih pogledov z novogradnjami, žičnimi vodi, antenami ipd.
- športna urjenja (npr. plezanje po skalnih obeliskih), ki so nevarna za izvajalca ali naravno znamenitost.

18. člen

Za geološko-paleontološke in mineraloško-petrografske spomenike velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- odkopavati, lomiti ali razbijati kamnine oziroma okamnine na ožjem območju geološko-paleontološkega ali mineraloško-petrografskega spomenika,
- gospodarsko izkoriščati (odvzemati) kamnine, ki so predmet varstva (npr. širjenje kamnoloma, peskokopa ipd.),
- zemeljska dela (npr. izravnavanje, poglobljanje terena), ki posredno ali neposredno ogrožajo geološko-paleontološki ali mineraloško-petrografski spomenik,
- gradnje vseh vrst (stavbe, infrastrukturni objekti ipd.) na ožjem območju geološko-paleontološkega ali mineraloško-petrografskega spomenika,
- zasipavati geološke profile ali golice,
- minirati ali povzročati vibracije, ki lahko poškodujejo geološko-paleontološki ali mineraloško-petrografski spomenik.

19. člen

Za botanične naravne znamenitosti velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- vsako poseganje, ki bi spremenilo rastišče razmere na sami lokaliteti oz. biotopu, kot je odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnega stanja (npr. osuševanja, dviganje ali spuščanje gladine talne vode, spreminjanje kislosti ali alkalnosti voda, poplavitve, zamenjava sladke vode za slano ali narobe), odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje (odlaganje odpadnih materialov ipd.), gradnje vseh vrst ter zemeljska dela,
- trgati cvetje, izkopavati, nabirati, poškodovati

- vati ali lomiti rastline (zelišča, drevesa in grme).
- nabirati semena in plodove rastlin,
  - spreminjati kulturo rastišča, kar bi pomenilo poseg v rastiščne pogoje (npr. izkrčenja gozda, pogozditev travnika ali pašnika, preoranje ledine ipd.),
  - vsako drugo poseganje na ožji lokaliteti, ki škodljivo vpliva na rastline,
  - izvajati takšna regulacijska ali merioracijska dela v okolici, katerih škodljive posledice bi bilo mogoče čutiti na ožji lokaliteti,
  - onesnaževati zrak s prahom, aerosoli ali strupenimi plini,
  - onesnaževati površinske talne ali podzemeljske vode, kar bi poslabšalo rastiščne pogoje na ožji lokaliteti.

20. člen

Za hidrološke naravne znamenitosti velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- onesnaževanje voda (npr. spuščanje tehnoloških odpadnih voda, tekočih odpadkov, kanalizacijskih odplak ali odlaganje odpadkov vseh vrst v strugo, na breg ali v neposredno bližino vode),
- hidroenergetska izkoriščanja (npr. gradnje jezov, zbiralnih jezer, gradnja hidroenergetskih objektov, ipd.),
- spreminjanje naravne temperature voda in vsako drugo spreminjanje sestave vode (npr. sprememba PH, ipd.),
- spreminjanje vodnega režima,
- regulacijska dela,
- gradnje objektov na bregu ali neposredni bližini oregov.

21. člen

Za zaščitene drevoored velja varstveni režim, ki prepoveduje:

- uničevati ali poškodovati dreve (veje, debla, ali korenine),
- spreminjati oblikovno zasnovo drevooreda (npr. zasajati nova drevesa, kjer to ni dopustno ipd.),
- spreminjati ekološke (npr. talne in mikroklimatske) pogoje, ki so potrebni za razvoj in obstoj (npr. zviševanje in zniževanje talne vode, razsipavanje ali zniževanje zemljišča na rastišču, odkopavanje korenin, zasipavanje debela ipd.).

22. člen

Nadzor nad izvajanjem določb tega odloka opravljajo pristojne službe Medobčinskega inšpektorata občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.

23. člen

Občinska upravna organa, pristojna za kulturo in premoženjsko pravne zadeve izvedeta vpis kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti iz 3., 4., 5., 6., 7., 8. in 9.

člena tega odloka v zemljiško knjigo in po razglasitvi izdata odločbo imetnikom spomenikov oz. imetnikom pravice upravljanja ter jih seznani z režimi varstva, posameznimi omejitvami in prepovedmi ter razvojnimi usmeritvami in z drugimi obveznostmi v zvezi s spomeniki in naravnimi znamenitostmi, ki izhajajo iz Zakona o naravni in kulturni dediščini.

24. člen

Za kršitev določb tega odloka veljajo kazenske določbe Zakona o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81).

25. člen

Z dnem, ko začne veljati ta odlok, preneha veljati Odlok o razglasitvi kostanjev ob župnijski cerkvi v Vrhpolju za zgodovinski spomenik (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 17/82).

26. člen

Ta odlok začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem glasilu občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.

Št.: 1-63-4/84-1987.

Ajdovščina, 7. januar 1987.

Predsednik
občinske skupščine
Silvester Čotar, l. r.

Na podlagi 155. člena Zakona o temeljnih sistemih družbenega planiranja in družbenem planu SRS ter 32. člena Statuta občine Ajdovščina (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 9/78 in 16/81) je Skupščina občine Ajdovščina na zasedanju zobra zduženega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora dne 6. marca 1987 sprejela

RESOLUCIJO

O GOSPODARSKEM IN DRUŽBENEM RAZVOJU OBČINE AJDOVŠČINA V LETU 1987

S to resolucijo oblikujemo v občini Ajdovščina temeljne usmeritve in naloge družbenoekonomskega razvoja v letu 1987. Pri tem izhajamo iz dosedanjega razvoja občine Ajdovščina, ocene razmer pri uresničevanju resolucije v letu 1986. Dogovora o temeljnih družbenega plana občine Ajdovščina in Samoupravnih sporazumov o temeljnih planov SIS za obdobje 1986 – 1990 ter usmeritev opredeljenih v Resoluciji o politiki uresničevanja družbenega plana SR Slovenije in SFR Jugoslavije.

Z resolucijo dogovorjene in sprejete usmeritve bomo v vseh samoupravnih organizacijah in

skupnostih vključeno v tako zagotovljeno

I. TEMELJNI DRUŽBENI RAZVOJ

Nerealiziranih, ki hkrati srednjeročnih naslednje temeljne usmeritve: povečanje obsega konvertibilnosti zagotavljanje črpanjem ekonomičnejšim priložnostim: krepitev nega dela vse oblike njih daje dejavniki, pospešitev slovnega učinkovitosti varjalnega družbene, zavzemati so zaščito sprejeli uosnova Z nadalj benoekonoma in mater vseh oblik pravne in f nje sprejeti!

II. MOŽNI RAZVOJ

Upoštevajoč spodarjenje porabo, kajcij združen vidoma lah 1. rast dru mur bo vodnja nja, ki l njem us rast. Po nosti. 2. planirar izvodnj lovanja za okoli 3. izvoz bl v tem t blaga se 4. rast sre od dos

AJDOVŠČINA

mesto
območje

Arheološke ostaline. Na prostoru mestnega jedra in njegove najožje okolice so ohranjeni sledovi zgodnje in poznoantične poselitve s pripadajočimi grobišči. Najstarejša antična naselbina je stala na ledini Mirce, kjer je verjetno treba iskati ostaline rimske obcestne postaje Ad Fluvium Frigidum, vendar zaradi neraziskanosti tega terena o njej ne moremo podati zaključene opredelitve. Znotraj sotočja Lokavščica s Hubljem je v teku 4. stol. zrasel z obzidjem obdan vojaški tabor, ki je služil kot štabna postojanka za obrambno linijo Clauster na vzhodni meji X. italške regije. Novozgrajena utrdba, imenovana C a s t r a, je imela velik politični pomen za dogajanja v poznoantičnem obdobju. Taborno obzidje je razvidno v liniji na treh straneh, le na južni strani njegov potek še ni povsem raziskan. V večji ali manjši meri je ohranjeno 7 stolpov, eden od njih je rekonstruiran na odkopanem temelju. Iz tega je razvidno, da je tudi kasnejša mestna struktura ohranjala osnovno komunikacijsko mrežo in se prilagajala danemu okviru. Kulturna plast v notranjosti je tudi pod temelji srednjeveških in novejših zgradb še sorazmerno dobro ohranjena, o čemer pričajo tudi najnovejše raziskave; še več: ugotovljeno je, da se v srednjem veku in do današnjih dni na posameznih mestih ponavljajo iste gradbene konture, na poznoantičnih temeljih, ki so bili že prilagojeni danemu okviru z obzidjem. Istočasno so tudi stolpi z obzidjem vred že tvorno vključeni v današnje mestno tkivo: posebej dragocena je vzhodna mestna veduta z restavriranim delom obzidja, s stolpom s cinami in z v obzidje vključenimi renesančnimi grajskimi arkadami. Severna in zahodna stranica sta razpoznavni večji del v zunanjih stavbnih obrisih, vedutno je tod pomemben posebej severozahodni vogal. Južno stranico obzidja nakazuje rekonstruirani jugozahodni stolp, ob katerem bo potrebno ustrezno reševati tudi vse urbanistične probleme v prihodnje.

V širši okolici mestnega jedra je zavarovan še okoliš grobišč, katerih obseg doslej ni znan in tiste lokacije, kjer so že ugotovljene naselbinske ostaline zunaj obzidja.

Urbano jedro. Sedanji mestni urbanizem je posledica kontinuirane gradnje znotraj poznoantičnega obzidja, predvsem pa tudi srednjeveških gradbenih posegov. Zato imamo tod primer izrazito čistega urbanističnega koncepta strnjene gradnje z načrtno parcelacijo, ki je smotno razdelila gradbeno zemljišče znotraj obzidja. Tako je mesto sestavljeno iz sklenjeno obzidane komunikacijske mreže, z značilnimi plastičnimi efekti, ki jih ustvarjajo ulice, gase, manjši in večji trgi. Izven obzidja pa postaja ta koncept ohlapnejši, nečitljiv in nekvaliteten.

Izrazitejši ohranjeni urbani ambienti oziroma posamezni spomeniki v okviru rimske Castre so poleg strnjeno pozidanega dela, ki se na severu in zahodu omejuje z rimskim obzidjem in s stolpi, inkorporiranimi v poznejših stavbah, na jugu pa s Titovim trgom in Gregorčičevo ulico, še ambienti vzhodne stranice Prešernove ulice in graščina na Titovem trgu. Le-ta je locirana ob rimskem obzidju na vzhodni strani. Današnji videz je baročen, starejšo stavbno osnovo pa dokazuje letnica v portalu (1528), ko je bila stavba v lasti Erlachterjev. Pred južno in zahodno fasado graščine se odpira osrednji mestni trg. Vzhodni trakt graščine je porušen, parkovna zasnova v severni polovici zunaj obzidja je okvirno ohranjena.

Šturje so sicer sestavni del Ajdovščine, vendar jim je zgodovina vtisnila svojevrstne karakteristike. Naselje je koncipirano okrog župne cerkve, jedro pa tvori večje nepravilno oblikovan trg, kamor se stekajo krajše ali daljše ulice in predstavlja s slikovito zalomljenimi fasadami stavb kvaliteten ambient. Zanimiva je Štrancarjeva ulica s trgovinami in gostinskimi lokali in temu primerno bogatejšo trško arhitekturo. Ostali del naselja je s svojimi ozkimi ulicami, zamiki, manjšimi dvorišči in trgi izredno slikovit z značilno urbanistično zasnovo vipavskih naselij z ohranjeno stavbno maso in posameznimi kvalitetnimi arhitekturnimi in kamnitimi detajli.

Izstopa predvsem zaselek Trnje, ki je v celoti ohranil vse značilnosti tlorisne zasnove in arhitekture stavbnih mas.

L. c. Janeza Krstnika. Župnijska baročna cerkev stoji ob Gregorčičevi ulici v zahodnem delu mesta, usmerjena pa je proti vzhodu. V osi si sledijo trostrano zaključen prezbitერი in pravokotna ladja. Štirietazni zvonik s čebulastim zaključkom je prizidan severno ob zahodno fasado, večja zakristija pa ob južno steno ladje in prezbitერიja. Zahodna fasada je vertikalno členjena s pilastri, zaključuje pa se s trikotnim zatrepom. Kvalitetnejši baročni portal z ornamentalnim motivom astragala je vžidan v južno steno ladje. Sicer manj izrazita cerkvena zunanjščina skriva spomeniško pomembno notranjost, ki je obogatena s kvalitetno baročno opremo in poslikavo. Glavni kamnit oltar z monumentalnim stebnim nastavkom in kamnito plastiko je baročno delo iz prve polovice 18. stoletja. Sem je bil prenešen leta 1811 iz opuščene goriške cerkve sv. Antona. Stranski oltarji iz črnega marmorja so tipično delo cussove delavnice iz leta 1699, stranski oltar Matere Božje pa je enako kot glavni stal prvotno v cerkvi sv. Antona v Gorici in je beneško delo iz 18. stoletja. Storpne slike v ladji, obdane s štukaturnim okvirjem, so po vsej verjetnosti delo ajdovskega baročnega slikarja A. Cebeja. Poleg osrednje slike, ki v iluzionističnih skrajšavah prikazuje apoteozo J. Krstnika, ki je naslikal tudi sv. Družino z malim Janezom in Elizabeto. Zadnjo sliko nad korom je leta 1937 doslikal goriški slikar Delneri. Edina podpisana je oltarna slika sv. Jožefa oz. smrti sv. Jožefa (ANT. ZEBEY, HAYDOVIAL pinx. 1774), pripisujejo pa mu tudi slike križevega pota.

Cerkev ohranja sakralno funkcijo.

Dvorana l. slovenske vlade. 5. 5. 1945 je predsedstvo SNOS (Slovenski narodnoosvobodilni svet) sprejelo in izdalo zakon o narodni vladi Slovenije. Obenem je sprejelo in izdalo ukaz o njenem imenovanju. Istega dne je v Ajdovščini vlado sestavil njen prvi predsednik Boris Kidrič. Zasedanje je bilo v Bratinovi dvorani. Po zasedanju se je vlada predstavila ljudstvu, zbranim na trgu v Ajdovščini. Desetega maja 1945 so člani svoje resorje prevzeli v osvobojeni Ljubljani. Dvorano so 1. 1965 temeljito in neprimerno prenovili. O ustanovitvi prve slovenske vlade (narodne vlade) priča spominska plošča, ki je bila odkrita 5. 5. 1950.

Spomenik NOB. Pred mestnim parkom (Lokarjev drevored) je postavljen spomenik, ki predstavlja upor Primorskega ljudstva. Spomenik predstavlja z bronastimi reliefi obloženi cca 1 m kamniti visok zid in z napisom "Slava padlim za svobodo" in bronasto plastiko "upornika". Kip je delo akademske kiparke Milene Lah - Stibiljeve, podstavek pa je delo arhitekta Iva Spinčiča. Kip in zid z reliefom sta na s kamnom zidanim piedestalu.

VALORIZACIJA. Staro mestno jedro je zaključena kulturno-zgodovinska celota, izoblikovana tekom stoletij znotraj poznoantičnega obzidja, ki je posredno vplivalo tudi na pozidavo okolice. Kot arheološki spomenik spada med najpomembnejše v Sloveniji, kvalitetne izjemnosti so tudi posamezni objekti cerkvene in profane arhitekture in posebej kvalitetni so urbanizacijski pojavi od srednjega veka do konca 19. stol. in sodijo med posebno dragocene primerke naše kulturne dediščine. V območju vasi Šturje, danes sestavnem delu mesta, pa srečujemo tipičen urbanistični naselbinski kompleks za Vipavsko dolino.

Župna cerkev je pomembna zaradi bogate baročne opreme in posebej še Cebejevih slik. Dvorana l. slov. vlade je velika memorialna, zgodovinske in pričevalne vrednosti, spomenik NOB pa osrednji spomenik narodnoosvobodilnega boja v občini Ajdovščina.

VAROVANJE. Za arheološke ostaline velja l. varstveni režim, ki določa varovanje celotnega obzidja s stolpi z ohranjanjem vedute na obzidje iz zahteva ohranjanje oziroma optimalno izboljševanje sedanjega stanja z restavriranjem posameznih ohranjenih odsekov obzidja na zahodni stranici. Drugi režim velja za celotno površino starega mestnega jedra in za celotno območje in zahteva predhodne raziskave in zavarovalne posege za vse spreminjevalne posege v zemljišče. Za vse kvalitetnejše ohranjene gradbene ostaline je potrebno izdelati detajlnejšo valorizacijo in predvideti možnosti za njihovo ohranjanje in situ.

Varstveni režim za urbano jedro zahteva varovanje tlorisne mreže, zazidalne črte, historičnih oblik stavb in ožjega vizuelnega prostora. Novogradnje so možne le po predhod-

ni kompleksni študiji za celotno območje z namenom, da bo dosežena strnjjenost zazidave in korektura dosedanjih neprimernih posegov. Nujno potreben je sanacijski in ureditveni program z določitvijo namembnosti.

Za ž. c. sv. J. Krstnika velja I. režim, ki določa varovanje spomenika v celoti, neokrnjenosti in izvirnosti; dovoljena dejavnost mora služiti potrebam varstva in pa potrebi po konserviranju in restavriranju spomenika; kakršenkoli poseg je mogoč le z dovoljenjem in pogoji, ki jih predpiše pristojna spomeniška služba.

RAZVOJNE USMERITVE. Mesto Ajdovščina ima veliko neizkoriščenih možnosti za večjo turistično izrabo: kvalitetne prezentacije antičnega obzidja s stolpi, prezentacije in ustrezne funkcionalne kvalitete objektov v notranjosti, ureditev obhoda ob zunanji stranici obzidja in še posebej primerna informativna arheološka razstava za antično obdobje, bi mestu nedvomno dale svojstven, v mnogočem edinstven pečat, ki ga daje kraju ohranjeno obzidje. Seveda je za to osnovni pogoj ustrezna izraba mestnega prostora in uveljavljanje sedanje funkcije naselja kot osrednjega preskrbovalnega in kulturnega središča.

GOČE

območje naselja

Tesno pozidano naselje na podolžnem hrbtu Vrhov s krajinsko - oblikovnimi kvalitetami vedute z Vrhov in iz Vipavske doline je kompleksen kulturni spomenik z dominantami stilne arhitekture: c. sv. Andreja, kapelo B. groba in oltarnimi znamenji.

Naselje. Najstarejši del vasi je zgrajen na platoju okrog c. sv. Andreja v stegnjenih nizih etažnih poslopij, ki tvorijo gase orientirane S - J in glavno komunikacijo orientirano V - Z. V tem delu je ohranjeno najstarejše stavbno tkivo s poudarkom na poznogotskem oblikovanju 16. stoletja. V nadaljnjem razvoju (17. do 19. st.) vzhodno in zahodno od tega historičnega jedra se je naselbinska aglomeracija razširila z domačijami zaprtega tipa (adicijsko nizanje poslopij okrog borjača, genki pod dvokapnimi korčnimi strehami, zunanja stopnišča, kamniti okvirji odprtín) in se zlila v enotno, strnjeno naselbino. Poseben prostorski poudarek v vasi pomenijo izjemna, baročna znamenja oltarnega tipa iz konca 17. stoletja ter skromnejši klesarski deli: slopasta znamenje ob pokopališču in stebrno pred vasjo.

Območje naselja Goče je odličen primerek ureditve oz. mediteranskega rurizma s stavbnim fondom izoblikovanim od 16. do 19. stol.

Naselje je zaščiteno s I. varstvenim režimom (označeno na katastrskem listu), ki določa varovanje avtentične podobe naselja z dovoljenimi gradbenimi posegi z značajem sanacije pod vodstvom spomeniške službe in varovanja njegovih vedutnih kvalitet.

Razvojne usmeritve naj se določi v izdelavi sanacijskega načrta oz. spomeniško - varstvenega programa z določitvijo namembnosti v okviru prostorskega dela družbenega plana občine Ajdovščina.

P. c. sv. Andreja. Gotska cerkev je omenjena že v 15. stoletju, (kapiteli notranjih služnikov so danes vzdani na zunanjsčini prezbiterija), vendar je pogorela, tako so v 20. letih 17. stoletja cerkev obnovili. Baročna notranjščina hrani odličen kamnit kor z balustrado, datiran z letnico 1688. Na severni steni pod korom so bili leta 1982 odkriti ostanki pozno renesančne dekorativne poslikave. Strop prezbiterija je 1759. leta poslikal slikar Michael Liechtewielt. Od kvalitetne notranje opreme velja omeniti baročne kamnite oltarje in sliko sv. Petra, ki jo je po vsej verjetnosti naredil slikar V. Metzinger.

Pokopališka kapela Božjega groba. Stoji na jugovzhodnem delu pokopališča, ki je nekoliko umaknjeno iz vasi. Manjša trostrano zaključena kapela je zgrajena v renesančnem stilu in je sorodna kapelama v Lozicah in Podragi. V notranjosti se v oltarni niši nahaja kvaliteten lesen kip umrlega Kristusa.

Gre za odlična primera kraške arhitekture z bogato opremo, zato sta oba objekta zavarovana s 1. varstvenim režimom.

Cerkvi ohranjata sakralno funkcijo.

Hrušiča (Podkraj)

območje

Arheološke ostaline. Antična poštna postaja ob itinerarski cesti Akvileja - Emona je stala na strateško izredno pomembni točki, zato je bila v pozni antiki močno utrjena in vključena v obrambni sistem zapor /Claustra Alpium Iuliarium/. Postojanka je razdeljena v zgornjo in spodnjo trdnjavo, povezani v celoto z enotnim obrambnim obzidjem, katerega ostaline so utrjene in restavrirane. Izkopavanja v zadnjih letih so pokazala izjemne rezultate za poznavanje tega obdobja, izkopanine so delno prezentirane na mestu samem.

Arheološki terenski spomenik na Hrušici je izjemnega pomena za ves slovenski, pa tudi širši predalpski prostor in je povezan s pomembnimi zgodovinskimi dogodki v pozni antiki.

Prvi režim varovanja: ohranjanje sedanjega stanja spomenika v celoti, z vzdrževanjem konserviranih delov zidovja.

Tudi v bodoče je za območje spomenika možna le njegova kulturno-turistična funkcija, za zemljišče je dosednji način izrabe primeren.

Podkraj domačija št. 101 (p. št. 48-49, k. o. Podkraj). Večja domačija ob stari poti v Ljubljano, nekdanja poštna postaja "... v omenjeni Hrušici in sicer v največji pustinji, ki je v njej malo veselja in nič prijetnejšega od njenega konca. Daleč naokoli ne najdeš hiše razen pošte, ki stoji sredi gozda" (Valvasor), Slava vojvodine Kranjske; grafika predstavlja poštno stavbo za rimskim obzidjem ob cerkvi sv. Jederti, s poudarjeno osrednjo osjo z baročnim portalom in biforo v nadstropju. Zdajšnje poslopje je prav tako etažno, vendar le trilosno, s portalom v prvi levi osi (domnevamo možnost porušanja prvih dveh osi.) Stavba je nedvomno naslednik stare poštno postojanke (portal, obokana notranjost, okenske osi) in kasneje vila premožnega industrialca Rizzatija.

Ambicioznejša domačija z oblikovalnimi elementi časa od 17. do 19. stoletja ima pomembne zgodovinsko - pričevalne in oblikovne kvalitete.

Domačija je zaščitena s l. v. r., ki določa ohranjanje avtentične podobe domačije z dovoljenimi gradbenimi posegi, ki imajo za namen sanacijo, izvedenimi v soglasju s spomeniško službo.

V domačiji je v pritličju arheološki muzej izkopenin s Hrušice, ostalo so stan. in gosp. prostori. Domačija naj ohranja našteje namembnosti; zaželjena bi bila razširitev muzejske zbirke.

Na območju okoli kraškega izvira Hubelj se prepletajo elementi zelo pomembne naravne in kulturne dediščine. Obilica vode je izoblikovala zatrepno dolino s strmimi in prepadnimi stenami, slapovi in več jam. Hubljevo vodno moč so že zelo zgodaj izkoristili za pogon kladiv in preprostih strojev v fužinah.

Potok Hubelj izvira z obrhom v strmi, skoraj navpični steni. Od ostalih močnih kraških izvirov pod Visokim krasom se loči predvsem po izredno visokem nihanju vodne gladine in po dostopnih podzemeljskih kanalih. V sušah izvirajo vode nekaj deset metrov nižje kot ob najvišjih vodah. Posebno slikoviti so izviri, ko bruha iz številnih razpok okoli 40 kubičnih metrov vode v sekundi. Le-ta pada v številnih slapovih po strmi skalnati strugi. Spodnji stalni izviri napajajo del vodovodnega omrežja Vipavske doline. Med najvišjimi občasnimi bruhalniki sta dve jami. Hublova luknja leži več deset metrov nad stalnimi izviri. Vanjo vodi ozka razpoka, ki se kmalu razširi v približno 300 m dolgo jamo. Velik vhod v jamo Veliki Hubelj se nahaja približno 40 m nad izviri. Ob suši so izmerili okoli 400 metrov rovov, ki se končajo s podori in sifonskimi kotanjami. V jami so slišali tudi žuborenje potoka, vendar do njega niso prišli.

Območje Hubljevih izvirov ima republiški pomen zaradi izjemnih hidrogeoloških in geomorfoloških značilnosti. Posebno slikovito je ob visoki vodi, ko vrejo na okoli 100 širokem in visokem pobočju obilne količine vode. Pomembno pa je tudi kot vodovodno zajetje in izletišče.

Varstveni režim predpisuje ohranjevanje sedanjega stanja. Pred vsakim posegom na zavarovanem območju je potrebno soglasje pooblaščenih organizacij za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Fužine. Na levem bregu Hublja, tik pod izvirom, so bile fužine, ki so danes le še razvaline. Za ustanovitelja fužin velja rodbina Schlegel, ki je po ljudskem izročilu prišla ob prehodu iz 18. v 19. stoletje iz Šlezije in nato odkupila zemljišče za gradnjo fužin ob Hublju od veleposestnikov Edlingov in grofov Lanthienijev. Tudi prostorsko zanimiv kompleks fužin tvorijo delavnice, stanovanjsko poslopje in peči. Peči so oblikovno dokaj enotno oblikovane, saj se pravokoten tloris, ki se proti vrhu v obliki prisedane piramide zožuje v približno 8 m visok dimnik. Prostor okrog peči je bil pokrit s streho tako; najstarejša peč je datirana s kamnom z letnico 1824, druga pa 1835, ostale pa še v naslednjih letih prve polovice 19. stoletja.

Nižje pod to fužino je bila tudi valjarna bakrene pločevine. Gredl valjčnega stroja je imel pribl. 2 m široko vodno kolo s premerom 8 m.

V območje fužin spada tudi podružna cerkev sv. Antona Padovanskega, ki je bila sezidana v 18. stoletju. Gre za objekt, ki se stilno navezuje še na srednjeveški tip cerkva z zvončnico nad vhodno fasado, v notranjosti pa je obogaten s štukaturo dekoriranim stropom in baročnim oltarjem (1737).

Oblikovno in tehnično redek in zanimiv objekt uvrščamo zaradi redkosti in specifičnosti med tehnične spomenike, ki jih varujemo s prvim varstvenim režimom.

Spomenik, ki ima tudi memorialne in historične kvalitete vključujemo v vse učnovzgojalne in turistične programe. Potrebna so sanacijska in rekonstrukcijska dela fužin, v celotnem območju pa prezentacija.

Naselje. Gručasto, tipično mediteransko naselje s strnjeno pozidanimi stavbami v nizih na terasah. Ozke ulice - gase se spiralasto dvigujejo k dominantni cerkvi okrog katere se je z adicijskim nizanjem poslopij razvilo naselje do zdajšnjega obsega. Stavbni fond izvira predvsem iz 19. stoletja s karakteristikami kmečkega klasicizma; zasnovan pa je na starejših osnovah med katerimi je najbolj prisotna poznogotskega ljudskega oblikovanja (predvsem kletni deli). Slikovite gase z enotnim stavbnim gabaritom ter izmenjavo stanovanjskih in gospodarskih nizov premoščajo segmentno zaključeni mostovži - podhodi. Bogati elementi ljudskega oblikovanja predvsem v kamnu (okenski okvirji, portali, konzole, vodnjaki...), lesu (ganki z napušči...) ter opeki (korci na dvokapnih strehah, slikane planete). Odlične vedutne in ambientalne kvalitete so delno razvrednotile neustrezne adaptacije ter pozidava na vrhu naselja.

Območje naselja predstavlja odličen primerek kraškega rurizma s krajinsko-oblikovnimi kvalitetami (vedute).

Naselje je zaščiteno s 1. varstvenim režimom, ki določa varovanje avtentične podobe naselja z dovoljenimi posegi, ki imajo značaj sanacije pod vodstvom spomeniške službe in varovanje njegovih vedutnih kvalitete.

Razvojne usmeritve naj se določi v izdelavi sanacijskega načrta oz. spomeniško-varstvenega programa z določitvijo namembnosti v okviru prostorskega dela družbenega plana občine Ajdovščina.

Ž. c. Marijinega imena. Cerkev stoji sredi vasi na nekoliko vzvišenem platoju, do katerega vodi na zahodni strani monumentalno stopnišče. Prvotna gotška cerkev je bila usmerjena proti severu, posvečena pa je bila 1425. leta, kot je razvidno iz pisanih dokumentov. V 17. stoletju so cerkev povečali in sicer tako, da so preusmerili os cerkve proti vzhodu, gotski prezbitერიj pa je postal stranska kapela v severni steni ladje. Zvonik stoji ob severni strani zahodne fasade, in iz te le malenkostno izstopa. Dokaj kvalitetna baročna notranjost hrani štiri kamnite oltarje in sicer glavni oltar v prezbitერიju z oltarnim prehodom nad katerim stojita kamniti plastiki, v oltarni niši pa se nahaja slika Marije z otrokom. Levi in desni stranski oltar sta stilno enaka; o. pl. sliko sv. Sebastijana je izdelal slikar A. Kobav. Notranjost prezbitერიja je 1883. leta poslikal slikar S. Ogrin.

Cerkev je zaradi svoje bogate stavbne zgodovine in kvalitetne opreme zavarovana z II. varstvenim režimom, ki določa varovanje spomenika v avtentični pričevalnosti, dejavnost v okviru spomenika naj bo v skladu s spomeniškim značajem le-tega, za vsak poseg je potrebno dovoljenje pristojne spomeniške službe.

Cerkev ohranja sakralno funkcijo.

TABOR NAD ČRNIČAMI (Ravne)

območje

Tabor nad Črničami ima izredno lego. Stoji na strmem, skalnatem kuclju nad globoko, prepadno sotesko potoka Konjščak. Na tem območju se prepletajo elementi naravne in kulturne dediščine: svojstveni površinski in podzemeljski geomorfološki pojavi, kultivirana krajina in arheološka najdišča.

Dolšček: Na hribu in Na gracu. Na robu manjšega peskokopa pod zaselkom Dolšček je bilo ugotovljeno skeletno grobišče iz zgodnjerednjeveškega obdobja, v neposredni bližini pa domnevamo tudi naselbinske ostaline, ki so povsem neraziskane. Lokaliteta je posebej pomembna v sklopu širšega območja z dokazano poselitvijo od prazgodovine naprej in tudi še kot zgodnjerednjeveška postojanka v Vipavski dolini.

2. režim varovanja zahteva predhodna sondiranja za vse posege.

Tabor. Na hribu z dominantno strateško lego je bilo verjetno že v prazgodovinskem času utrjeno gradišče, za antiko pa je poselitev na vzhodnem in južnem pobočju Tabora dokazana s površinskimi najdbami. Bližnje zgodnjerednjeveško grobišče pod Dolščkom nakazuje tudi možnost kasnejše poselitve in tudi direktno kontinuiteto v srednji vek.

Tabor nad Črničami - območje taborskega naselja. Večje, še dobro ohranjeno taborsko naselje je situirano vrh strmega griča, naravno utrjenega proti jugu in zahodu. Dostop s severa je bil po globoko usekani poti, z vzhoda je v taborski kompleks vodila še druga pot (skozi JV vogalni stolp), ki je bila utrjena z vodnim jarkom.

Tabor nad Črničami je eno največjih taborskih naselij, značilnih le za Goriško oz. za Primorsko. Čas nastanka je najbrž 1473 - letnica na strelni lini vhodnega kvadratnega stolpa. Po nekaterih sestavnih delih, predvsem po uporabi srednjeveškega sistema obzidnih zidcev-cin na vzhodnem obzidju, pa bi lahko sodili, da je utrdba nastala še prej in da je bila večkrat prezidana. Obzidje je oklepalo nepravilen pravokotnik, velikosti 75 X 90 m, z ovalno južno stranico, ki je sledila robu skalnega prapada. Na vogalih je bilo utrjeno s krožnimi stolpi ter imelo strelne line le pri vrhu, zaščito obzidja so povečevali tudi vmesni polkrožni in kvadratni stolpi. Glavni vhod je bil s severa skozi ohranjeni vhodni stolp brez dviznega mostu, z dvojnimi vrati in navpično obrambo skozi leseni stolp na konzolah.

Zanimiva je tudi notranja organizacija tabora, ki ni služil le kot občasno zavetišče, ampak se je v njem razvila cela vas s cerkvijo oz. kapelo na vzvišenem delu. Na severnem platu pa je bil še delno utrjen plato za živino (paša) oz. za poljedelstvo.

Tabor kot kompleksen spomenik je velike zgodovinske pričevalnosti od prazgodovine do novega veka.

Območje tabornega naselja je zaščiteno s 1. varstvenim režimom, ki določa varovanje avtentične podobe naselja z dovoljenimi gradbenimi posegi z značajem sanacije pod vodstvom spomeniške službe in varovanje njegovih vedutnih kvalitiet.

Za arheološke ostaline velja 2. varstveni režim, ki zahteva spremljanje vseh posegov v zemljišče oziroma predhodna sondiranje, na vzhodnem in jugovzhodnem pobočju za večja dela /rigolanje/.

Razvojne usmeritve naj se določi v izdelavi sanacijskega načrta oz. spomeniško-varstvenega programa z določitvijo namembnosti v okviru prostorskega dela družbenega plana občine Ajdovščina.

Slemca. Južna polovica širokega platoja je bila že v prazgodovinskem času z mogočnim obrambnim okopom na severni strani utrjena v dobro branjeno postojanko. Okop v celoti je ohranjen, kulturna plast v notranjosti, predvsem na terasah, je doslej povsem neraziskana. Gradišče na Slemci spada v niz istočasnih utrjenih postojank na severnem obrobju Vipavske doline in je zato pomembna kot člen sistematično zasnovanega niza prazgodovinskih selišč.

Za območje gradišča velja 1. režim varovanja z zahtevo po ohranjevanju namembnosti zemljišča /pašniki, gozd/. Za zemljišče zunaj okopa na S strani, še v zavarovanem območju, velja 2. režim z zahtevo po spremljevalnem nadzoru oziroma predhodnih izkopavanjih na morebitnem grobišču.

Potok Konjščak in soteska. Potok Konjščak izvira v dveh povirnih krakih približno 450 m nad morjem. Po sotočju obeh krakov si je vrezal v tektonski breči in flišu globoko sotesko s strmimi ter celo prepadnimi stenami. Soteska je dolga okoli 500 m, globoka pa skoraj do 100 m. V strugi so številni veliki podorni bloki. Voda pada čeznje v nekaj metrov visokih skokih in brzicah. V zgornjem delu soteske je pod navpično steno Huda luknja. Brezpoteje, nedotaknjenost in "divja" narava dajejo soteski poseben čar.

Soteska Konjščaka ima republiški pomen zaradi izrednih geomorfoloških in hidroloških razmer. Soteske v tektonski breči so v Sloveniji zelo redke.

Varstveni režim predpisuje ohranjevanje naravnega stanja. Prepovedani so gradbeni posegi in onesnaževanje.

Varstveni režim predpisuje ohranjevanje kultivirane krajine na tem območju prepovedano je onesnaževanje. Pred vsakim posegom na zavarovanem območju je potrebna soglasje pooblaščenih organizacij za varstvo naravne in kulturne dediščine. Za posamezne dele pa veljajo strožji varstveni režimi, ki so posebej navedeni.

Kultivirana krajina na podornem pobočju je na Slovenskem izreden pojav. Na tem območju je kljub opuščeni kmetijski obdelavi kultura še vidna. Priporočamo obnovitev tradicionalnega kmetovanja z modernimi načini obdelave, ki bo obnovilo in ohranjalo nekdanjo kultivirano krajino in smo jo dolžni zapustiti znanancem.

VIPAVA

območje naselja

Naselje Vipava (slovenske Benetke) je nastalo na izviri reke z istim imenom. Najprej je imela strateški pomen pitna voda, kasneje pa še njene sile. Naši predniki so postavili številne imenitne palače in ustrezno ukrotili moč izvirov ter nam tako zapustili "biser" naravne in kulturne dediščine. Njegov lesk pa žal prekriva patina zanemarjenosti in neprimerne uredjenosti.

Izviri Vipave so med najbolj izdatnimi kraškimi izviri na Slovenskem. V domačih delih in tujem slovstvu jih že zelo zgodaj navajajo. Valvasor je videl v njih izvire potoka, ki poteka pod Jamskim gradom pri Fredjani. S sledenjem podzemskih voda so ugotovili, da pritekajo vode iz Visokega krasa (Nanos, Hrušica in Trnovski gozd) ter spodnje Fivke oziroma Postojnske kotline. Stalnih izvirov je sedem, visoke vode pa vrejo na dan iz številnih razpok. Poleg samih izvirov pod strmimi in prepadnimi stenami so pomembna tudi stara drevesa pri izviru Pod skalco in Vipavska jama. V prejšnjem stoletju so izkopali med iskanjem živega srebra okoli 450 m dolg rov. Približno po 200 m so naleteli na votlino napolnjeno z vodo, nato pa presekali še nekaj naravnih odprtin. V izviru pod Bagatovo hišo so našli leta 1958 šloveško ribico (*Iroteus anguinus*). Ob izviru Pod skalco raste več divjih kostanjev in platan.

Izviri Vipave imajo mednarodni pomen zaradi izredne lege, vodnih in speleoloških svojstev ter starih dreves.

Varstveni režim predpisuje ohranjanje sedanjega stanja. Prepovedano je onesnaževanje. Pred vsakim posegom na zavarovanem območju je potrebno soglasje organizacij za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Ob izviri odlagajo brezvestneži različne odpadke. Predlagamo odstranitev nakopičenih odpadkov in postavitev primernih opozorilnih tabel.

Stari grad. Močno utrjen srednjeveški grad je bil zgrajen na platoju izpostavljenega skalnega grebena nad izvirom Vipave, s strateško izredno ugodno lego - odtod obvladuje vso zgornjo Vipavsko dolino. Ruševine gradu so z izjemo severne stene osrednje zgradbe sorazmerno slabo ohranjene in florisna zasnova brez raziskav ni več zaznavna. Arheološka izkopavanja na gradu bodo potrebna za interpretacijo stavbne zgodovine gradu kot tudi zaradi potencialne možnosti, da je na tem mestu stala že vsaj rimskodobna utrjena postojanka. Domneva o tem je zgrajena na podlagi številnih antičnih najdb v Vipavi (naselbina na Grubljah, grobovi pri zdravstvenem domu in na Policah, opekarske peči v Stari vasi). Najdbe skeletnih grobov na južnem pobočju Starega gradu spadajo v čas zgodnjega srednjega veka, kar zanesljivo potrjuje kontinuiteto poselitve na vzpetini in veča njeno zgodovinsko pričevalno vrednost. Poleg tega je hrib z ruševinami izredno pomembna krajinska dominantna in sestavni del vedute stare Vipave.

Prvi režim varovanja zahteva ohranjanje vsaj sedanjega stanja grajskih ruševin, s predlogom za konsolidacijo in površinsko zaščito zidovja. Na območju hriba niso dovoljeni večji posegi v dosedanje namembnost zemljišča, zazidava je povsem izključena. Prav tako bi bilo potrebno doseči izključevanje celotnega hriba iz vojaškega varstvenega poligona, in odpreti Stari grad kot rekreacijsko cono za bližje naselje.

Naselje. Naselje se je razvilo ob vznožju hriba ob številnih izvirih Vipave. Po Valvazorju so "vipavski gospodje" grad nad Vipavo (Stari grad) na prelomu 15./16.stoletja opustili in v trgu sezidali nov grad, "Lanthierijevo graščino" danes imenovano. Obsežen baročni kompleks gradu je s svojim čelom obrnjen na cesto, preko katere se vzdolžno stavbne osi razvija parkovna zasnova. Katančno v osi glavnega prostora stoji kamnit vodomet, dekorativni kipi puttov, ki so bili nekoč nameščeni po celotni parkovni zasnovi in danes stojijo v ravni vrsti ob tržni vzdolžnici. Osrednje stavbno telo graščine je bilo poudarjeno z velikim portalom, balkonom, štukaturnim okrasjem na pročelju in s trikotnim čelom na krepkem venčnem zidcu. Tega se držita nekoliko bolj umirjeni in s pilastri deljeni krili s številnimi okni, skrajni osi pa v smislu vogelnih stolpov rizalitno izstopata. Do kamnitega portala v retrofasadi vodi prek enega rokava Vipave kamnit most z delno balustradno ograjo, danes močno poškodovan in zanemarjen. Notranje grajsko dvorišče v oblike podkve zapirajo obsežna gospodarska poslopja.

Tretji pomembnejši sklop v naselju predstavlja zaključeno naselbinsko grupacijo, ki jo je v preteklosti v celoti obdajalo s stolpi utrjeno obzidje. Najbolj karakteristične prvine tabora so veliki okrogli Baumkirchnerjev stolp z delno ohranjenim obzidjem, manjši okrogli stolp v jugovzhodnem vogalu tabora in v sredini dvonadstropen kubus "graščinskega" kompleksa.

Kazvoj naselja je še danes viden in razpade v gručasto skupino stavb v tabornem kompleksu, v strnjene nize stavb, ki potekajo od Tabora proti zahodu mimo trga pred Lanthierijevo graščino do cerkve in ob odcepu ceste, ki zavije iz sredine naselja proti Vrhpolju. Pravokotno na te glavne komunikacije poteka nekaj poti v pobočje hriba, kjer se na terasastih nizih razvija "kmečki" del naselja. Ob glavni komunikaciji sledimo premožnejšim trškim stavbam, kjer so bili v pritličju trgovski prostori in gostinski lokali oz. so v tem predelu stanovali tudi bogatejši kmetje. Višji socialni položaj se odraža tako v bogatem in in razčlenjenem tlorisu objektov kot tudi v arhitekturni obdelavi: veliki kamniti portali, kamniti okenski okvirji, kamnite konzole itd. Arhitekturna posebnost so tudi lesene zasteklene verande na dvoriščni strani. Kmečki del naselja je skromnejši, z enostavnim tlorisom in skromnejšimi arhitekturnimi detajli.

Pomemben umetnostnozgodovinski spomenik mesta predstavlja tudi gotska, toda v baroku prezidana župna cerkev, ki stoji v Z delu Vipave. Njeno notranjost je s freskami okrasil naš največji baročni freskant Fran Jelovšek leta 1752, stene prezbiterja pa je leta 1877 poslikal Janez Wolf in prav ta poslikava spada med njegova najboljša dela. Kvalitetna cerkevna oprema je baročna, slika smrti sv. Jožefa pa je delo Valentina Metzingerja.

Vipava sodi z ohranjenim stavbnim fondom pretežno iz 18. in 19. stol. med izredno kvalitetne urbane aglomeracije in ima zaradi tega tudi visoko spomeniško vrednost. Poleg tega je med stavbno dediščino ohranjena vrsta objektov, ki imajo nedvomno spomeniške karakteristike predvsem kot kvalitetne regionalne arhitekture. Zaradi specifične urbane oz. urbanistične zasnove ob izvirih Vipave predstavljajo posebno zanimivost mostovi, ki povezujejo posamezne dele naselja. Zanimivi so tako po tehnični plati (zgrajeni so iz kamnitih blokov) kot tudi po svoji slikovitosti.

Naselje je v celoti zaščiteno s prvim varstvenim režimom, ki določa varovanje avtentične podobe naselja z dovoljenimi posegi, ki imajo značaj sanacije pod vodstvom spomeniške službe.

Kazvojne usmeritve naj se določi v izdelavi sanacijskega načrta oz. spomeniškovarstvenega programa z določitvijo namembnosti v okviru prostorskega dela družbenega plana občine Ajdovščina.

VIPAJSKI KRIŽ

območje naselja

Strnjeno naselje na slemenu hriba s slikovitimi, silhuetskimi vedutnimi kvalitetami z dominantnimi masami gradu, samostana s cerkvijo in cerkvijo na zahodni strani.

Naselje ima bogato kulturno zgodovino s samosvojem gradbenim razvojem od predgotske oz. izpričane gotске cerkve na zahodnem delu hriba in kmečkega naselja okrog nje, ki je v 15. stoletju preraslo v protiturški tabor; preko gradu grofoc Thurnov na vzhodnem robu hriba iz 1/2 16. stol.; pozidave novega, mestnega (Križu podeljene pravice trga v letu 1509 in mesta 1532) obzidja iz kapucinskega samostana s cerkvijo rodbine Attemsov v 1/2 17. stol. do izpolnitve cezure med gradom in starim taborom v 18. in 19. stol. ("plac"). Zgodovinski razvoj naselja je tako izpričan v treh naselbinskih enotah: kmečkem, tabornem naselju z vzporedno potekajočimi gasami od vzhoda proti zahodu z elementi oblikovanja od gotskega oz. gotске do klasicistične variante ljudskega stavbarstva; v centralnem, "gospodnem" delu z elementi oblikovanja 18. in 19. stoletja ter v grajskem delu s samostanom z elementi oblikovanja stilne arhitekture zač. 16. oz. zač. 17. stoletja.

Kot rečeno, je bil grad pozidan v 16. st. in predstavlja lep primer renesančne utrdbene arhitekture. V tlorisu je graščina pravokotne oblike z notranjim dvoriščem, robovi pa so okrepljeni z okroglimi stolpi. Grad je skupaj z nekdanj pomembnim mestnim središčem doživel svoj razcvet do konca 18. stoletja in kasneje relativno hiter propad. Leta 1864 je grad ob hujši burji ostal brez strehe in od takrat ga ni nihče obnavljal, razen trakta, ki je danes preurejen za potrebe osnovne šole.

Obsežen samostanski kompleks, ki stoji tik ob gradu hrani poleg bogate knjižnice tudi pomemben fond baročnih slik. V samostanu je deloval znani baročni pridigar Janez Svetokriški. Ž. cerkev, ki stoji kot kontrapost grajski vasi v zahodnem delu naselja, so pozidali že v gotiki, vendar so jo v 17. stoletju barokizirali. V svoji notranjosti hrani dva odlična baročna oltarja "zlatega tipsa" s sočasnimi slikami.

Območje naselja Vipavski križ ima še vedno visoke kulturno-zgodovinske kvalitete s poudarkom na stilni in ljudski arhitekturi mediteranskega značaja kljub opaznim devastacijam (nevzdrževanje, propadanje, neustrezni gradbeni posegi).

Naselje je zaščiteno s 1. varstvenim režimom (označeno na katastrskem listu), ki določa varovanje avtentične podobe naselja z dovoljenimi gradbenimi posegi z značajem sanacije pod vodstvom spomeniške službe in varovanje njegovih vedutnih kvalitet z nepozidljivim območjem (označeno na TTK 1 : 5000)

Razvojne usmeritve naj se določi v izdelavi sanacijskega načrta oz. spomeniško-varstvenega programa z določitvijo namembnosti v okviru prostorskega dela družbenega plana občine Ajdovščina. Graščino je nujno zaščititi pred nadaljnim propadom. Samostanski kompleks je v obnovi, posebej je treba v njem poskrbeti za knjižnico in spominski prostor J. Svetokriškega.

Cerkev ohranja sakralno funkcijo.

URADNO GLASILO

Št. 9

Nova Gorica, 14. julij 1998

Leto XXXII

24. 07. 98

OBČINA AJDOVŠČINA

Na podlagi 18. in 19. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini (Ur. list SRS št. 1/ 81, 42/86, 8/90 in Ur. list RS št.26/92), 10. člena Odloka o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju Občine Ajdovščina (Uradno glasilo št. 4/87) in 33. člena Statuta Občine Ajdovščina (Uradno glasilo št. 4/95) je občinski svet na seji dne 2. 6. 1998 sprejel

SKLEP

O POPRAVKU ŠIRŠEGA VAROVALNEGA OBMOČJA KULTURNOZGODOVINSKEGA SPOMENIKA AJDOVŠČINA - STARI MESTNI JEDRI AJDOVŠČINE IN ŠTURIJ

Iz širšega varovalnega območja kulturno-zgodovinskega spomenika Ajdovščina - stari mestni jedri Ajdovščine in Šturij, razglasenega z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju Občine Ajdovščina (Ur. glasilo št. 4/87), opisanega in označenega v strokovnih osnovah Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica »Kulturni spomeniki v Občini Ajdovščina«, Nova Gorica 1997, se izloči del območja s parc. št. 256, 257/1, 257/2, 264, 265 in 267 vse k. o. Ajdovščina.

Strokovna utemeljitev in predlog popravka območja, ki ga je izdelal Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica št. 1104-4/97-O/k z dne 7. 4. 1998, označen na karti je sestavni del tega sklepa.

Ta sklep je sestavni del Odloka o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti na območju Občine Ajdovščina.

Sklep velja takoj in se objavi v Uradnem glasilu.

Številka: 617/01-05/97-98
Datum: 3. 6. 1998

PREDSEDNIK
OBČINSKEGA SVETA
Nikolaj Ličen

Na podlagi drugega odstavka 2. člena Zakona o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju (Uradni list RS, št. 48/90), na podlagi določil Zakona o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 18/84 in 15/89) ter 39. člena Zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list SRS, št. 18/84, 37/85, 29/86 in Uradni list RS, št. 26/90) je Svet Občine Ajdovščina na svoji seji 2. 6. 1998 sprejel

ODLOK

O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH PROSTORSKIH SESTAVIN DOLGOROČNEGA IN DRUŽBENEGA PLANA OBČINE AJDOVŠČINA za območje občine Ajdovščina

1. člen

S tem odlokom se sprejmejo dopolnitve kartografske dokumentacije v merilu 1: 5000, ki je sestavni del Odloka o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in družbenega plana občine Ajdovščina (Uradno glasilo, št. 7/97) in sicer v smislu uskladitve ter razširitve obstoječih stavbnih zemljišč na naslednjih listih:

- list Komen 8, zap. št. 25, parc. št. 1475 k. o. Batuje,
- list Komen 9, zap. št. 26, parc. št. 1644, 1645 in 1646 k. o. Selo in
- list Ajdovščina 1, zap. št. 28, parc. št. 1715/2 in 1716/1 k. o. Vipavski Križ.

2. člen

Ta odlok začne veljati 15. dan po uradni objavi v Uradnem glasilu.

Številka: 004/01-1/95-98
Datum: 3. 6. 1998

PREDSEDNIK SVETA
Nikolaj Ličen